

Entomológ Gabzdil objavil v Malajzii nový druh dúhovo sfarbeného chrobáka

NA POPIS ČAKAL TRIDSAŤ ROKOV, POMENOVAL HO PO VNUČKE

„Je to najkrajší darček, aký som kedy dostal a sám daroval na Nový rok,“ hovorí známy slovenský entomológ, Michalovec Rudolf Gabzdil.

Pred rokmi sa mu na jeho prvej entomologickej expedícii v džungliach juhovýchodnej Ázie v Malajzii podarilo uloviť nádherného dúhovo sfarbeného chrobáka.

„Už na prvý pohľad som zaregistroval, že ide o mimoriadny doposiaľ vedecky nepopísaný exemplár krasnohovitého chrobáka,“ hovorí.

Po vyše tridsiatich rokoch sa mu podarilo zosumarizovať všetky dostupné zdroje informácií po celom svete, aby posúdili k vedeckému popisu nového druhu chrobáka z čelade krasnohovitých.

Pomenoval ho menom svojej milovanej vnučky Danky Gabzdilovej ako Amorphosoma danulkae a venoval jej tento popis ako darček na Nový rok.

„Odteraz sa bude meno žiacka michalovskej materskej školy premieľať vo vedeckých inštitúciách, kabinetoch svetových múzeí a pracovniach entomológov celého sveta vždy, keď sa budú riešiť systematické otázky súvisiace s nádhernou skupinou miniatúrnych živočíchov čelade krasnohovitých, patriacich medzi ozdoby živočíšnej ríše trópic juhovýchodnej Ázie,“ hovorí entomológ Gabzdil.

Na svojom konte má už dva nové taxóny (súbor jedincov odlišujúcich sa určitými znakmi od všetkých ostatných) pre svetovú vedu pomenované jeho menom.

Obidva objavil v prírode našej republiky. Vrznúnik gabzdilov (Morimus gabzdili) má typovú lokalitu Veľké Kapušany a fuzáč Brachyta interrogatiois gabzdili Veľkú Fatru a Belianske Tatry.

Po rokoch potuliek nastal čas bilančovania

Rudolf Gabzdil sa entomológií venuje už desaťročia. Okrem domáceho pohoria Vihorlat, Zemplinských, Slanských i Bukovských vrchov až po Kremenc v Poloninách často navštevoval aj okolie Príevdz, rodiska svojej manželky.

Zbierku obohacoval o nové druhy hmyzu z oblasti Strážovských vrchov, Inovca, Kľaku, Veľkej i Malej Fatry, nevynechal ani nádhernú prírodu Vysokých a Nizkých Tatier.

Pri potulkách prírodou pozoroval a dokumentoval vzácnu entomofaunu od borovicových monokultúr a pieskov Záhoria po širé roviny pri Latorici a Tíse, od Levíc a Čachtíc po biele vápenkové bralá Slovenského raja či Slovenského krasu.

Neskôr precestoval pralesy Amazónie, džungle juhovýchodnej Ázie, savany a púšte Afriky, Blízky i Stredný východ.

Po rokoch potuliek svetom nastal čas bilančovania a spomienok, otvárania entomologických krabic s hmyzmi pokladmi v posvätnom tichu pracovne.

„Nastal čas determinovania jednotlivých druhov z rôznych končín zeme, na ktoré nezvyšil čas. Každá krabica ukrýva čarovnú skrínku, po-

kladnicu plnú šperkov prírody žiariacich všetkými farbami, s obrami či liliptutami svetovej entomofauny, za ktorými bolo treba nalietať či pešo nachodiť tisíce kilometrov horami, púšťami i pralesmi s batohom na plečiach v každom počasí. Preto aj ten najobjektnejší exemplár má svoju dokumentárnu hodnotu a je dôkazom, že v tom čase, na tom mieste a v tej dobe žil na tom-ktorom území,“ hovorí Gabzdil.

Zdôrazňuje, že entomológia je veda, nie hobby ako zberateľstvo zbraní, automobilových veteránov či hromadenie starých kníh a obrazov, ktoré si môžete kúpiť v aukcii.

„Seriózny entomológ si chrobáka musí naštudovať. Spôsob života, prostredie, ktoré vyhovuje jemu, ale najmä jeho vývojovým štádiám. Celkový biotop konkrétneho druhu. Vopred zistiť živnú rastlinu, v ktorej prebieha jeho vývoj, prostredie, ktoré mu najviac vyhovuje, či sú to lesy, hory, púšte, savany, galériové lesy pozdĺž riek v džungli, podmáčané prostredie lužných lesov či hustý tropický prales. Až potom sa môže vydať na 'lov' vopred určeného druhu, alebo v najlepšom prípade vám Všemohúci láskavo umožní neplánované stretnutie s úplne novým živočíšnym zástupcom prírody, o ktorom nemal nikto na svete doposiaľ ani potuchy,“ hovorí.

Sen každého entomológa

Práve pohorie juhovýchodnej Ázie, zelené srdce pralesa opradené legendami - vysocina Cameron Highlands, týčiaca sa v tropickej oblasti Malajskej džungle, sa stala nedostupným snom mladých i starších adeptov entomológie v sedemdesiatich rokoch minulého storočia po prečítaní kultovej knihy Nejrásnejší broci trópic.

„Autori v nej pútavým spôsobom opísali hmyzie skvosty tejto oblasti zeme. Napríklad skutočných obrov tropickej Malajzie, až dvanásť centimetrov veľkých, mohutných, obrnených rytierov entomofauny, žijúcich v kúte malajského štátu Perak. Antracitovo čiernych, lesklých nosorožtekov s dlhými a ostrými výrastkami na hlavu a štíte, ktorých pôvodní obyvatelia nazývajú Orang Asli, považujú dodnes za steslenie diabla. Je to celkom príliehavé, keďže tieto chrobáky sú skutočne čierne ako diablov chovst,“ opisuje Gabzdil, čo všetko sa v knihe dočítal.

Našiel v nej aj opis pravých gladiátorov pralesa, skutočných bojovníkov hmyzej ríše - roháčovitých chrobákov. Sú „ozbrojení“ obrovskými, do nesukotných rozmerov zväčšenými hryzdami, ktoré samci používajú pri neútočných súbojoch o priazeň samičky.

„Domorodci s nimi súťažia v miniatúrnych arénach a usporadávajú medzi sebou stávky na víťaza ako pri kónských dostihoch alebo pretekoch chrtov u nás v Európe. Prírodných týchto prekrásnych, až jedenásť centimetrov veľkých tropických obrov skupiny roháčovitých máme zastúpených aj u nás na Slovensku siedmimi druhmi, sú však oveľa menší. Náš roháč veľký je zároveň najväčším chrobákom

Entomológ Rudolf Gabzdil z Michaloviec.

FOTO: ARCHÍV RUDOLFA GABZDILA (2x)

Nový chrobáček pomenovaný po vnučke michalovského entomológa a objaviteľa druhu Rudolfa Gabzdila Amorphosoma danulkae.

európskeho kontinentu a dosahuje veľkosť pri mimoriadne vyspelých jedincoch deväť centimetrov, ostatní naši zástupcovia sú veľkí iba od päť do tridsať milimetrov.“

Ďalšou skupinou mimoriadnej entomofauny malajského polostrova sú hmyzie miniatúry, vyzerajúce ako skutočné šperky pralesa obdarené celou škálou farebného spektra, ktoré šikovní obchodníci vkladajú do zlatých a strieborných šperkov.

„Sú to chrobáky čelade krasnohovitých, ktorým sa hovorí aj deti slnka. Milujú teplo a slnko, v žiare ktorého prelietajú pralesnými svetlinami ako pestrofarebné iskričky alebo v tichu džungle nehnute sedia na kmeňoch molutných veľkánov čakajúce na partnera. Aj oni vynikajú mimoriadnymi rozmermi a najväčší zástupcovia tejto čelade dosahujú v džungliach juhovýchodnej Ázie až osem centimetrov.“

Chrobák s bradou ako starý Číňan

Nadšenému entomológovi pred rokmi prišlo štáste.

„Na počudovanie už počas mojej

prvej entomologickej expedície v džungliach juhovýchodnej Ázie som mal obrovské šťastie a v oblasti vodopádov Lata Iskandar, neďaleko mestíčka Tapah v podhori Cameron Highlands, som ulovil nádherného, dúhovo sfarbeného chrobáka s fantastickou skulptúrou kroviček ozdobených nevšednými polgulatými výrastkami. Chrobák bol vyzdobený zvláštnym hrdzavým ochlpením kroviček s akousi hustou šedivou srstou na ich konci pripomínajúcou bradu starého Číňana,“ opisuje Gabzdil nevšedný nález.

Už na prvý pohľad zaregistroval, že ide o mimoriadny doposiaľ vedecky nepopísaný exemplár krasnohovitého chrobáka.

„Uvedomil som si, že táto rozmanitosť tropickej džungle Malajzie nevznikla z hojnosti, ale z tých najťažších životných podmienok. Z podmienok neustáleho boja o holú existenciu, v ktorom občas vznikajú tie najzaujímavejšie živočíšne druhy a vytvárajú sa mimoriadne vzájomné vzťahy. Prežiť v dažďovom pralesi vyžaduje veľkú vynaliezavosť. Pochopil som, že život v pralesoch juhovýchodnej Ázie je absolútne jedinečný.“

Dlhý oddych v krabici

Po návrate domov začal Gabzdil systematicky vyhľadávať všetky dostupné informácie vo vedeckých knižniciach, vedeckých článkoch, zbierkach významných svetových múzeí i v súkromných zbierkach svetových odborníkov, špecializujúcich sa na túto skupinu chrobákov.

Trvalo to pár rokov, potom nastal čas, keď celú záležitosť odložil, ako sám hovorí, ad acta. Chrobák naďalej ticho odychoval v entomologickej zbierkovej krabici a poslušne čakal na svoje pomenovanie pre svetovú vedu. Prešlo mnoho ďalších rokov, kým sa opäť pustil do realizácie jeho popisu.

„Časom som získal informácie o ulovení a popísaní jediného podobného exemplára belgickým zberateľom Charlesom Kerremansom začiatkom minulého storočia v džungli malajského štátu Sarawak. Druhý exemplár získal Charles Lawrence Bellamy, americký

entomológ, špecializujúci sa na čelad krasnohovitých, v štáte Sabah. Obidva štáty sa nachádzajú na ostrove Borneo. Zistil som, že môj kus je jediný známy z pevninskej časti Starého sveta, popísaných bolo pár pribuzných druhov z Brazílie, Paragvaja a Mexika v južnej Amerike, pár z Afriky a jediný ulovený druh z Austrálie,“ pokračuje.

Kerremansom ulovený jedinec je ulovený v Parížskom národnom prírodovednom múzeu, Bellamyho v súkromnej zbierke.

Po preštudovaní oboch exemplárov sa potvrdilo, že Gabzdilom ulovený exemplár je iný a líši sa podstatnými, rozdielnymi morfológickými znakmi.

Za malíček pravej ruky

„Za ten čas ma oslovilo niekoľko takzvaných špecialistov so žiadosťou o jeho zaslanie na podrobné štúdium. Na popud priateľov z brandže som však odolal, tušiac, že by som sa už nikdy nemusel s chrobákom stretnúť. Dokonca jeden vedecký pracovník významného európskeho múzea, môj priateľ a špecialista na čelad krasnohovitých, ktorého si vysoko vážim pre jeho odborné znalosti, absolvoval dlhú cestu k nám na východ Slovenska, aby sa na vlastné oči presvedčil o existencii jedinca. Na ilustráciu, aký je chrobák vzácny, dodávam, že bol ochotný za exemplár okamžite obetovať maľiček svojej pravej ruky,“ usmial sa Gabzdil.

Exemplár daroval múzeu

Až po dlhom čase sa rozhodol zapožičať chrobáka svojmu známymu, fotografovi makrofotografie hmyzu do Bratislavy, aby ho nafotil.

Chrobák sa mu nepoškodený vrátil po pár týždňoch, na fotografiu však čakal vyše roka. Okamžite ju poslal priateľovi do Ústavu zoológie Slovenskej akadémie vied v Bratislave.

„Obratom mi potvrdil, že sa dá s určitou povediať, že ide o mimoriadny, doposiaľ vedecky nepopísaný exemplár krasnohovitého chrobáka a treba to publikovať,“ hovorí o správe, ktorá ho nesmierne potešila.

Priateľ na svojom pracovisku urobil pod mikroskopom množstvo makrofotografií chrobáka z rôznych uhlov, vyhotovil fotografie článkov tykadiel, chodidiel, ochlpenia, detaily výrastkov na krovkách a podobne, ktoré boli smerodajné pri porovnaní nového druhu chrobáka s podobnými už známymi druhmi.

„Vzájomne sme sa dohodli na vedeckom názve nového pomenovaného druhu chrobáka. Vedecké meno Amorphosoma danulkae je na počesť mojej milovanej vnučky Danky Gabzdilovej,“ zdôrazňuje hrďy starý otec.

Samotný holotyp - teda jediný známy, ním ulovený exemplár, podľa ktorého bol popísaný nový druh pre svetovú vedu - venoval Slovenskému národnému múzeu v Bratislave. Originálny vedecký popis je uverejnený v anglickom jazyku v magazine Slovenskej entomologickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied Entomofauna Carpathica.

JANA OTROVÁ